

'Tribuut aan uitzonderlijk

Jaap de Moor is een van de grote kenners van de dekolonisatiestrijd in voormalig Nederlands-Indië.

Met zijn proefschrift *Westerlings oorlog*, dat in 1999 verscheen, toonde hij zich bovendien een getalenteerd biograaf. Dat talent etaleert hij opnieuw in *Generaal Spoor. Triomf en tragiek van een legercommandant*.

Door: Martin Elands

Foto's: NIMH

Boeken domineren de werkkamer op de Alexanderkazerne. Op de grond liggen stapels paperassen en staan enkele half ingepakte dozen. Zittend in zijn rolstoel becommentarieert Jaap de Moor met humor het 'slagveld' dat hij achterlaat. Het is zijn laatste werkdag op het NIMH, het Nederlands Instituut voor Militaire Historie. Multiple sclerose kent geen mededogen. Laatste werkdag of niet, het enthousiasme waarmee hij over zijn juist verschenen biografie spreekt, is er niet minder om.

Voor De Moor was het onderzoeken en beschrijven van het leven van generaal Spoor van meet af aan uitdagend. "Het schrijven van een biografie over een spraakmakende Nederlandse commandant stond al jaren op mijn verlanglijstje. Hoewel mijn keuze ook op de generaals Van Heutsz of Snijders had kunnen vallen, werd het uiteindelijk generaal Spoor. In de Indië-literatuur is hij natuurlijk een veelbesproken hoofdpersoon. Vreemd genoeg was er echter nooit een grondige wetenschappelijke studie verschenen waarin zijn prominente rol in de dekolonisatie apart werd belicht. Daarvoor was het de hoogste tijd. Door de latere controverses over zijn militaire strategie, zijn houding tegenover excessief geweld en zijn vermeende politieke invloed was

hij bij uitstek een boeiend onderwerp voor een biografie. Hij interesseerde me zodoende al jarenlang, maar echt gefascineerd door hem raakte ik pas tijdens het schrijven van dit boek. Toen zag ik pas wat een uitzonderlijke figuur Simon Spoor eigenlijk is geweest. Ik ben zelfs steeds meer sympathie voor Spoor gaan voelen en dan vooral vanwege zijn enorme inzet en grote plichtsbetrachting. Spoor deed nooit iets half. Inzet en toewijding hebben hem van jongs af aan gekenmerkt. Hij viel zijn gehele loopbaan op door ambitie, werkkraft, organisatietalent en optimisme."

Initiatief en invloed

Het ontbrak De Moor tijdens zijn onderzoek niet aan bronnen. "In de eerste plaats was Spoor zelf een zeer productief en goed schrijver. Jaar in jaar uit vloeide uit zijn pen een stroom aan memoranda, rapporten en voorbereidende notities. Spoor was een intelligente man die vaak goed op nieuwe politieke en militaire ontwikkelingen anticepeerde. Op het moment dat er iets nieuws speelde, had Spoor er meestal al een notitie over klaarliggen. Daarom had en hield hij tijdens de dekolonisatieperiode ook zo vaak het initiatief op militair-strategisch gebied en kon

hij veel invloed uitoefenen. Die grote hoeveelheid officiële stukken van Spoor vormden bij het schrijven een belangrijke bron. Helaas zijn tal van privé-brieven verloren gegaan. Gelukkig kon ik wel gebruikmaken van de brieven die zijn zoon André Spoor nog in bezit heeft en de fragmenten uit brieven die zijn weduwe in haar eigen boek publiceerde. Hieruit blijkt soms het scherpe contrast met de officiële stukken. Terwijl Spoor bijvoorbeeld mondeling en in memoranda het Linggadjati-akkoord verdedigde, schrijft hij in een openhartige brief aan zijn echtgenote over dit akkoord: het is natuurlijk een vod!"

Hoewel Spoor dankzij zijn grote energie, werklust en intelligentie vaak het initiatief had, signaleert De Moor wel dat de invloed van de legercommandant vanaf 1947-1948 tanende was: "Zijn stem werd wel gehoord, maar er werd steeds minder naar hem geluisterd. Spoor bleef ook in de eindfase volhardend knokken, maar verloor in die volharding ook steeds meer het zicht op de politieke en militaire werkelijkheid. Hij bleef er hartstochtelijk in geloven dat er voor de Nederlanders en het KNIL ook in de toekomst een bepalende rol in het nieuwe Indonesië zou zijn weggelegd. Die ontkenning van de werkelijkheid, van

■ Jaap de Moor overhandigt op 9 mei in de Haagse Nieuwspoort het eerste exemplaar van het boek over generaal Spoor aan Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht (IGK) Lex Oostendorp.

man en militair'

■ Repatriëring van het 2e Bataljon van het 5e Regiment Infanterie naar Nederland, juli 1948.

de kracht van het Indonesische nationalisme en van ontwikkelingen die nadrukkelijk de andere kant op wezen, heeft mij tijdens het schrijven wel verbaasd.”

Populair en veeleisend

De Moor begrijpt wel dat Spoor populair was bij een groot deel van de troepen in Indië: “Enerzijds was Spoor niet echt het prototype van de generaal te velde met de kistjes in de modder. Hij was toch vooral de intellectueel, de bedenker. Anderzijds was het wel iemand met een groot verantwoordelijkheidsgevoel voor de troepen en met oprechte belangstelling voor het wel en wee van zijn soldaten. Zij voelden dat feilloos aan. Hij stond pal voor zijn mannen, was innemend en vriendelijk. Tegelijkertijd had hij gevoel voor stijl. Spoor stoorde zich aan rondsloffende militairen. Een militair moest volgens hem in alles een correcte houding uit-

stralen. Voor militairen in zijn directe omgeving was hij zonder meer veeleisend. Die konden zeer streng terecht worden gewezen als hun gedrag niet strookte met de morele maatstaven van Spoor. Hij was niet altijd makkelijk voor anderen, maar nog het minst voor zichzelf. Spoor had ook weinig echt capabele mensen in zijn staf en moest veel zelf doen. Dat had hij overigens voor een deel aan zichzelf te wijten. Spoor had namelijk geen gelukkige hand in het kiezen van zijn directe medewerkers, geneigd als hij was om mensen met gelijklopende opvattingen rond zich te verzamelen. Ook kon Spoor volstrekt niet délegeren.”

Zijn populariteit had Spoor voor een deel ook te danken aan publieke optredens waarin zijn eigenzinnigheid en eigenheid sterk naar voren kwamen. Spoor was een sterke persoonlijkheid die zich nadrukkelijk mengde in politieke

discussies. Was hij daarmee ook een politieke generaal? De Moor wil zover niet gaan: “Spoor liet het primaat wel degelijk aan de politiek, al zocht hij de grenzen die het staatsrecht stelde wel nadrukkelijk op. Hij nam voortdurend initiatieven, schreef memoranda, brieven en notities in dramatische bewoordingen en maakte handig gebruik van goede contacten in Den Haag, zoals generaal Kruls en minister Van Gulik. Over de manier waarop bruin en blank in zijn ogen moesten blijven samengaan binnen het koninkrijk bestookte hij ook luitenant-gouverneur-generaal Van Mook voortdurend, maar Van Mook was natuurlijk zelf ook een geweldenaar. Diens opvolger Beel was makkelijker te beïnvloeden, want die was het al jaren met Spoor eens. Toch ging Spoor nooit zover dat hij op eigen houtje opereerde, al was de verleiding in de periodes van de beide politionele acties groot.”

Militaire strategie

Hoewel De Moor tijdens het schrijven van de biografie onder de indruk raakte van Spoor als mens en militair, sluit hij zich aan bij de al eerder geuite kritiek op diens speerpuntenstrategie: "Die strategie werkte inderdaad niet. Spoor vertrouwde te veel op het effect van de moderne oorlogvoering in een guerrillastrijd. Verrassende

nog zo mooi geformuleerd zijn, je moet toch zo nu en dan eens naar de resultaten kijken.' Die vielen tegen, na de tweede actie meer dan ooit. Voor het kabinet was dat overigens nooit reden om Spoor te ontslaan. Een betere commandant was er ook niet voorhanden. Spoor dreigde wel zelf een paar keer met ontslag, maar zijn enorme plichtsbetrachting en verantwoorde-

■ Ook de weduwe van generaal Spoor en diens zoon André Spoor waren aanwezig bij de boekpresentatie. In hun midden de IGK.

offensieven, sleutelposities bezetten en vijandelijke troepenconcentraties omsingelen en uitschakelen moesten het pleit tegen de Republiek Indonesië – in Spoors ogen weinig meer dan een Japanse creatie van rampokkers en semi-intellectuelen – snel beslechten. Dat was *wishful thinking*. Niet alleen bleek het omsingelen en uitschakelen van troepenconcentraties slechts zelden te lukken, ook onderschatte Spoor de moeilijkheden in de daaropvolgende zuiveringsfase. Spoor beschouwde het zuiveren van de veroverde gebieden eigenlijk niet als een militaire taak en zag met lede ogen aan hoe dit steeds meer de hoofdtaak van zijn leger werd. Spoor ging er ten onrechte van uit dat de bevolking, eenmaal verlost van de rampokkers en bendes, in grote meerderheid de kant van de Nederlanders zou kiezen. Die opvatting maakte deel uit van zijn reactionaire koloniale visie en was kenmerkend voor zijn onderschatting van de kracht van het Indonesische nationalisme. Spoor had misschien te rade moeten gaan bij de door hem zeer bewonderde Churchill, die ooit opmerkte: 'Een strategie kan

lijkheidsgevoel richting zijn militairen weerhielden hem er altijd van om op te stappen. Wat resteerde was de tragiek: terwijl zijn politieke meerderen in 1949 steeds meer gingen beseffen dat dekolonisatie niet was tegen te houden, bleef Spoor zich vol energie en overtuiging hardnekkig vastbijten in een hopeloos achterhoedegevecht."

Morele spagaat

Een van de meest besproken thema's in latere maatschappelijke debatten over de dekolonisatieperiode was het plegen van geweldsexcessen en oorlogsmisdaden door Nederlandse militairen. Bij het bestrijden daarvan hinkte Spoor volgens zijn biograaf voortdurend op twee gedachten: "Spoor stelde qua gedrag enorm hoge eisen aan zichzelf en aan zijn troepen. Hij eiste van zijn mannen correct gedrag en gruwde van plunderingen en executies. De vele dagorders over een correcte bejegening van de bevolking weerspiegelen zonder meer zijn diepe overtuiging op dit punt. Hoewel Spoor meldingen van misdaden altijd tot op de bodem liet uitzoeken, greep hij vreemd genoeg vrij-

wel nooit in. Ernstige gevallen werden niet berecht. Dat was verbazingwekkend, gezien de toon van zijn dagorders. Sterke gevoelens van loyaliteit tegenover verantwoordelijke officieren die altijd goed waren geweest, maar bovenal de angst voor aantasting van de Nederlandse reputatie en het daarmee versterken van de positie van de republiek wogen keer op keer zwaarder dan het bestraffen van daders. Het grotere belang van Nederland stond voorop. Hij wilde ongetwijfeld wel ingrijpen, maar oordeelde dat het middel erger dan de kwaal zou zijn. Daarbij kwam dat de tegenstander zich volgens Spoor op veel grotere schaal misdroeg. Geweldsexcessen en oorlogsmisdaden waren Spoor een gruwel, maar rationele overwegingen en gevoelens van loyaliteit jegens collega's en het vaderland weerhielden hem van echt ingrijpen. De gehele politieke-militaire top was er overigens van op de hoogte en was het met Spoor eens dat de vuile was zoveel mogelijk binnen moest blijven."

Uitzonderlijk mens en militair

Als biograaf onderschrijft De Moor veel van de latere kritiek op generaal Spoor: "Door zijn reactionaire koloniale opvattingen voelde hij de tijdgeest onvoldoende aan, zijn speerpuntenstrategie werkte niet goed en in het bestrijden van misstanden was hij ondanks zijn eigen hoge morele standaard lankmoedig. Toch doe je Spoor met een dergelijk eenzijdig oordeel als mens en militair ernstig tekort. Door mijn onderzoek heb ik Spoor veel vollediger in beeld gekregen en heb ik meer begrip gekregen voor zijn standpunten en visie. Je moet je als biograaf voortdurend verplaatsen in de tijd, omstandigheden en toen levende opvattingen. Wanneer je dat doet, word je oordeel milder. Bovendien heeft de volheid van Spoors inzet en streven veel indruk gemaakt, zoals ook zijn verbetering om de belangen van Nederland en van zijn militairen te verdedigen. Zelfs zijn eigen gezondheid maakte hij ondergeschikt aan die hogere belangen. Spoor heeft zich letterlijk dood gewerkt. Je moet zijn fouten en tekortkomingen niet verdoezelen, maar gelijktijdig oog hebben voor zijn enorme verdiensten. Generaal Spoor was in vele opzichten een uitzonderlijk mens en militair." [4]

Zie ook aanbieding hiernaast.